

Список використаних джерел

1. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: Ратифіковано Законом України № 2476-IV від від 16.03.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_102.
2. О.Д. Береза. Державна антикорупційна політика: сутність та особливості реалізації в постіндустріальному суспільстві. Київ: Національна академія державного управління при Президентові України, 2016.
3. Corruption Perceptions Index: Transparency International, 2017. URL: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017.
4. Резолюція (97) 24. Про двадцять керівних принципів боротьби з корупцією: Комітет міністрів Ради Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_845
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Ратифіковано Законом України № 251-V від від 18.10.2006. URL: https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
6. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18>
7. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1698-18>.
8. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 25.04.2015 №198-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19>.
10. Т. Ніколаєнко. Тиха смерть рибок Холодницького. Лівий Берег, 2019. URL: https://lb.ua/news/2019/01/18/417465_tiha_smert_ribok_holodnitskogo.html.

Никоненко Михайло Якович, професор
кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

УЧАСТЬ СЛІДЧОГО СУДДІ ТА СУДУ В ПРОЦЕСІ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ

Згідно ч. 2 ст. 91 чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України) доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Завважимо, що в ч. 1 ст. 84

КПК України, де одночасно з тлумаченням самого терміну «докази» як фактичні дані, отримані в передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України порядку, на підставі яких встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню, вказуються і суб'єкти кримінального провадження, які і здійснюють діяльність з встановлення наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. І такими суб'єктами, як вбачається з тієї ж ч. 1 ст. 84 КПК України, є слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд.

Чи може це означати, що слідчий суддя і суд є суб'єктами доказування?

На це питання відповідь можливо дати, розглянувши цю проблему в комплексі. Так, згідно назви глави 3 КПК України, суб'єктами кримінального провадження є суд, сторони та інші учасники кримінального провадження.

Проте, згідно п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України, учасниками кримінального провадження є сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробачії, секретар судового засідання, судовий розпорядник.

Як вбачається із наведеного, учасниками кримінального провадження ні слідчий суддя, ні суд не є. А чи є вони суб'єктами доказування? Спробуємо розпочати розгляд цього питання з розподілу суб'єктів на тих, для кого доказування є обов'язком і тих, для кого це є право.

Так, згідно ч. 1 ст. 92 КПК України, обов'язок доказування обставин, передбачених [статтею 91](#) КПК України (йдеться про предмет доказування у кримінальних провадженнях), за винятком випадків, передбачених [частиною другою](#) цієї самої статті, покладається на слідчого, прокурора та, в установлених КПК випадках, - на потерпілого. А в ч. 2 ст. 92 КПК України, про що йшлося вище, обов'язок доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру процесуальних витрат та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладається на сторону, що їх подає.

Що ж стосується права подавати докази, то ним наділені суб'єкти кримінального провадження згідно положень законодавства з урахуванням їх статусу і за виключенням тих, для кого доказування є обов'язком, про що йшлося вище.

Для того, щоб розглянути далі питання про участь слідчого судді і суду в процесі доказування і, таким чином, підтвердити або спростувати наявність корупційного ризику в зв'язку з їх місцем в процесі доказування, необхідно знову повернутись до складових елементів самого процесу доказування.

Як було вище зазначено з посиланням на ч. 2 ст. 91 КПК України, складовими елементами процесу доказування є збирання, перевірка та оцінка доказів. І що стосується першого елементу процесу доказування - збирання доказів, то в законі названі суб'єкти збирання доказів і визначені шляхи таких дій. Отже, збирання доказів, згідно ч. 1 ст. 93 КПК України, здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому КПК України. До речі, це і є вичерпний перелік суб'єктів, які здійснюють збирання доказів. Ні слідчий суддя, ні суд в тому переліку не значаться.

І відповідаючи на вище поставлене запитання, ми можемо з впевненістю заявити, що слідчий суддя і суд є суб'єктами доказування. Проте, вони є суб'єктами процесу доказування шляхом реалізації не всіх, а лише окремих його елементів.

Спробуємо це пояснити. Так, згідно ч. 1 ст. 22 КПК України, кримінальне провадження передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України. Більше того, згідно ч. 6 ст. 22 КПК суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість (від себе добавимо, що, виступаючи як арбітр, а не сторона провадження), створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Виступаючи арбітром в процесі доказування, слідчий суддя і суд реалізують один із його елементів, а саме - здійснюють оцінку доказів. І тоді стає зрозумілим, що означає вищенаведене положення ч. 1 ст. 84 КПК України стосовно того, що, слідчий суддя і суд (в числі інших суб'єктів) встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Адже, встановлення наявності чи відсутності фактів та обставин можливе лише завдяки здійснюваній слідчим суддею і судом (в числі інших суб'єктів) оцінці доказів.

Підтвердження цьому знайдемо в ч. 1 ст. 94 КПК України, згідно якої слідчий суддя, суд (в числі інших суб'єктів) за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Може виникнути питання: а як же тоді пояснити засаду кримінального провадження - безпосередність дослідження показань, речей і документів? Чи не буде тоді слідчий суддя чи суд суб'єктом

доказування, який не лише оцінює докази, а й здійснює їх збирання і перевірку? Відповідь на це питання ми, знову ж таки, будемо шукати в законодавстві.

Так, згідно ч. 1 ст. 23 КПК України, суд досліджує докази безпосередньо. Показання учасників кримінального провадження суд отримує усно. Зрозуміло, що це загальне правило і з нього ми знаходимо виключення.

Так, згідно ч. 2 ст. 23 КПК України, не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Суд може прийняти як доказ показання осіб, які не дають їх безпосередньо в судовому засіданні, лише у випадках, передбачених КПК України.

Проте, тут не йдеться про можливість збирання доказів судом, а про використання відомостей, зібраних на стадії досудового розслідування і визнання їх доказами.

А як розцінити положення ст. 225 КПК України щодо допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні? Чи не вбачається тут здійснення такого елементу процесу доказування як збирання доказів?

Так, згідно ч. 1 ст. 225 КПК України, у виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань свідка чи потерпілого під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я свідка чи потерпілого, їх тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити їх допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такого свідка чи потерпілого в судовому засіданні, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У цьому випадку допит свідка чи потерпілого здійснюється у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворого свідка, потерпілого в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду.

Якщо детально проаналізувати зміст наведеного положення ч. 1 ст. 225 КПК України, то можливо побачити, що допит здійснюється слідчим суддею за зверненням сторін кримінального провадження, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Тобто, тут не вбачається ініціатива слідчого судді. І це є дуже важливим, щоб можливо було аргументувати висновок про те, що ні слідчий суддя, ні суд не здійснюють збирання доказів. А підтвердження такому висновку ми знайдемо в ч. 3 ст. 26 КПК України, де зазначено, що слідчий суддя, суд у кримінальному провадженні вирішують лише ті питання, що винесені на їх розгляд сторонами та віднесені до їх повноважень КПК України.